

de heer G.A.M. Kok  
Schansweg 18  
7784 DM Ane

Postbus Postbus 500  
7770 BA Hardenberg  
Bezoekadres Stephanusplein 1  
7772 BR Hardenberg  
Openingstijden [www.hardenberg.nl](http://www.hardenberg.nl)

Telefoon 14 - 0523  
Fax 0523 - 260975  
E-mail [gemeente@hardenberg.nl](mailto:gemeente@hardenberg.nl)  
Internet [www.hardenberg.nl](http://www.hardenberg.nl)

Uw brief van -- Behandeld door A.J. Schuurman

Uw kenmerk -- Doorkiesnummer 0523-289588

Ons kenmerk VRG/2010-239 Cluster Vergunningen

Hardenberg,

VERZONDEN 12 APR. 2011

Onderwerp definitief besluit op aanvraag milieuvergunning

Geachte heer Kok,

In verband met uw aanvraag voor een milieuvergunning voor de inrichting op het perceel Schansweg 18 in Ane treft u hierbij aan de definitieve beschikking.

Tegen de ontwerpbeschikking zijn geen zienswijzen ingediend.

Op 13 april 2011 wordt de beschikking gepubliceerd in De Toren. Alleen met goede redenen kan een belanghebbende nu nog tot en met 25 mei 2011 beroep instellen bij de Afdeling Bestuursrechtpraak van de Raad van State.

Met vriendelijke groet,  
namens het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Hardenberg,



Alma Zwiers  
juridisch medewerkster  
afdeling Bouwen en Milieu

Bijlagen: diversen

Afschrift aan: IZ



**Wet milieubeheer**

Definitieve beschikking

datum beschikking  
7 april 2011

datum verzending  
**12 APR. 2011**

datum terinzagelegging  
14 april 2011

nummer  
2010-239

Naam verzoeker:		
G.A.M. Kok		
Adres en woonplaats:		
Schansweg 18, 7784 DM ANE		
Adres inrichting anders dan adres en woonplaats verzoeker		
Kadastraal gemeente:	Sectie:	nummer(s):
Gramsbergen	G	397
heeft verzocht om een vergunning voor een nieuwe, de gehele inrichting omvattende vergunning voor een vleesvarkens- en rundveebedrijf		
Datum verzoek	Ingekomen	
13 juli 2010	13 juli 2010	

Ik heb besloten de gevraagde vergunning

- te verlenen onder de bijgevoegde voorschriften
- te weigeren

motivering van de beschikking

Gezien de toestand van het bestaande milieu en de effecten van de inrichting op het omliggende leefmilieu kan:

- de gevraagde vergunning worden verleend onder het verbinden van voorschriften.
- de gevraagde vergunning niet worden verleend, aangezien door het stellen van voorschriften het milieu niet voldoende kan worden beschermd.

- vervolg motivering beschikking z.o.z. -



## 1. De bestaande situatie

Voor deze inrichting is op 10 januari 1995 een herziene vergunning voor de gehele inrichting verleend voor een rundvee- en mestvarkenshouderij. Op 8 juni 2006 is vergunning verleend voor het veranderen van de inrichting en het actualiseren van de voorschriften.

Er is vergunning voor het houden van

- 20 zoogkoeien, ouder dan 2 jaar;
- 680 vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, gehele plaats onderkelderde, zonder stankafsluiter, hokoppervlak kleiner dan 0,8 m<sup>2</sup>;
- 6 volwassen paarden;
- 4 volwassen pony's.

## 2. De aanvraag

Op 13 juli 2010 is een aanvraag binnengekomen voor een nieuwe, de gehele inrichting omvattende, vergunning voor een vleesvarkens- en rundveebedrijf.

Er wordt vergunning gevraagd voor het houden van de volgende aantallen dieren:

- 20 zoogkoeien, ouder dan 2 jaar;
- 140 vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, gehele plaats onderkelderde, zonder stankafsluiter, hokoppervlak kleiner dan 0,8 m<sup>2</sup>;
- 540 vleesvarkens, overige huisvestingsystemen, hokoppervlak maximaal 0,8 m<sup>2</sup>;
- 1.500 vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, luchtwassystemen, anders dan biologisch of chemisch, gecombineerd luchtwassysteem, 85 % emissiereductie met watergordijn en biologische wasser (BWL 2010.02), hokoppervlak groter dan 0,8 m<sup>2</sup>;
- 6 volwassen paarden;
- 4 volwassen pony's.

Er wordt een nieuwe stal voor het houden van 1.500 vleesvarkens gebouwd. Van de bestaande stal E zal de ventilatielucht verticaal, met vrije uitstroom worden afgevoerd. De mest uit de nieuwe stal wordt dagelijks meerdere keren (3 tot 6 keer, afhankelijk van de leeftijd) middels een mestketting uit de stal verwijderd. De (vaste) mest wordt dan verzameld in de hiervoor bedoelde opslag, gebouw G. De varkens liggen in het zaagsel, de afgevoerde mest wordt aangemerkt als "vaste mest".

## 3. Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Op 1 oktober 2010 is de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in werking getreden. Bij de invoering van deze wet is een aantal andere wetten gewijzigd. Uit het overgangsrecht, zoals dat is opgenomen in artikel 1.2, tweede lid, van de Invoeringswet Wabo moet een aanvraag om vergunning die voor de inwerkingtreding van de Wabo is ingediend worden getoetst aan de wetten, zoals zij luiden voordat zij bij invoering van de Wabo werden gewijzigd.

## 4. Activiteitenbesluit

Op 1 januari 2008 is het Besluit algemene regels inrichtingen milieubeheer in werking getreden. Dit Besluit is ook wel bekend als "Activiteitenbesluit". In het Activiteitenbesluit zijn voor verschillende activiteiten die binnen inrichtingen plaats kunnen vinden algemene voorschriften opgenomen. Met het Activiteitenbesluit wordt de vergunningplicht op grond van de Wet milieubeheer voor de meeste inrichtingen opgeheven. Alleen zogenaamde gpbv-inrichtingen, genoemd in bijlage 1 van de EG-richtlijn geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging (IPPC-richtlijn) en inrichtingen die vallen onder een categorie genoemd in bijlage 1 van het Activiteitenbesluit blijven vergunningplichtig op grond van de Wet milieubeheer.

Binnen de inrichting vindt een activiteit plaats die genoemd is in bijlage 1 van de genoemde EG-richtlijn "geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging (gpbv)". Het betreft dus een IPPC-inrichting. Het Activiteitenbesluit is daarom niet van toepassing.

**5. Beoordeling van de aanvraag**

De inrichting valt na toetsing aan het Inrichtingen- en vergunningenbesluit milieubeheer onder categorie 8. Het gaat om een inrichting voor het houden van rundvee en varkens.

Uit de aanvraag blijkt dat de inrichting niet onder de werkingssfeer van enig AMvB ex artikel 8.40 van de Wet milieubeheer valt.

**6. Aanvullende gegevens**

In overleg met de adviseur zijn de navolgende wijzigingen in het aanvraagformulier aangebracht:

Vraag 1, naam aanvrager wijzigen in G.A.M. Kok;

Vraag 1, het wordt een aanvraag voor een revisievergunning;

Vraag 1, terrein van de inrichting is kadastraal gemeente Gramsbergen;

Vraag 3, revisievergunning van 10 januari 1995 en uitbreidingsvergunning van 8 juni 2006;

Vraag 6, afstand kuilvoeropslag is 75 meter;

Vraag 16, ADR-code's moeten worden vermeld.

Er moet nog een dierbezettingslijst van de bestaande / vergunde en van de aangevraagde dierbezetting bij aanvraag worden gevoegd.

Op 25 januari 2011 is een aangepast aanvraagformulier met dierbezettingslijst en een aangepaste tekening ingediend. Bovendien is een dimensioneringsplan van de aangevraagde luchtwasser ingediend.

**7. Overig beleid**

Het bedrijf ligt niet in een grondwaterbeschermingsgebied of in een waterwingebied of in een aangewezen milieubeschermingsgebied (stiltegebied en/of bodembeschermingsgebied). Bij het beoordelen van de aanvraag en bij het opstellen van de voorschriften is rekening gehouden met het gestelde in hoofdstuk 5 van de Wm inzake milieukwaliteitseisen.

**8. Wet ruimtelijke ordening**

In het kader van de Wet ruimtelijke ordening is getoetst aan het ter plaatse geldende bestemmingsplan "Buitengebied gemeente Gramsbergen". Het terrein van de inrichting heeft de bestemming "Agrarische Bedrijfsdoeleinden". De nieuw te bouwen varkensstal komt gedeeltelijk buiten dit bouwblok te liggen, dit heeft de bestemming "agrarisch gebied". Deze bestemming geeft aan dat burgemeester en wethouders vrijstelling kunnen verlenen ten behoeve van de overschrijding met bebouwing van het bouwperceel. Met dien verstande dat de overschrijding ten hoogste 25 meter bedraagt. De afdeling Ruimte en Economie heeft aangegeven mee te willen werken aan overschrijding van het bouwblok.

**9. Toetsing Wet geurhinder en veehouderij/gemeentelijke verordening**

Als toetsingskader voor het aspect stankhinder gelden de Wet geurhinder en veehouderij (Wgv) en de daarbij behorende Regeling geurhinder en veehouderij (Rgv). De geuremissiefactoren per dier zijn vastgelegd in de Rgv.

De Wgv schrijft voor op welke wijze geurhinder door dierenverblijven (veehouderijen) in een milieuvergunning moet worden beoordeeld. Daartoe moet onder meer de geurbelasting op nabijgelegen geurgevoelige objecten (zoals woningen) worden bepaald.

Op grond van artikel 6 Wgv is de "Verordening geurhinder en veehouderij gemeente Hardenberg" (geurverordening) op 17 november 2009 vastgesteld en op 26 november 2009 in werking getreden. In deze verordening zijn de wettelijke geurnormen aangepast. Bij de berekening van de geurbelasting is getoetst aan de in deze geurverordening opgenomen geurnormen

Wat betreft het houden van zoekkoeien, paarden en pony's zijn er in de Rgv geen geuremissiefactoren vastgesteld. Gelet op de geurverordening moet de afstand van de bestaande stallen waar het rundvee wordt gehouden en een geurgevoelig object minimaal 25 meter bedragen. Het meest nabij gelegen geurgevoelig object ligt op meer dan 25 meter.

Op grond van de "Verordening geurhinder en veehouderij gemeente Hardenberg" kan de vergunning worden verleend.

De aanvraag betreft ook het uitbreiden met varkens. Hiervoor zijn in de Rgv geuremissiefactoren vastgesteld. Er is een berekening van de geurbelasting uitgevoerd. Op grond van de geurverordening geldt voor de geurgevoelige objecten in de omgeving van de inrichting een norm van 14  $Ou_E$  per  $m^3$  lucht.

Onderstaande berekeningen zijn gegenereerd met V-STACKS Vergunning versie 2010 (c) KEMA Nederland B.V..

Berekende ruwheid: 0,09 m

Meteo station: Eindhoven

Berekening geurbelasting aangevraagde situatie:

**Brongegevens:**

BronID	X-coord.	Y-coord.	EP Hoogte	Gem.geb. hoogte	EP Diam.	EP Uittr. snelh.	E-Aanvraag
stal E 540	239 107	515 984	4,3	3,4	0,39	4,00	12 420
stal D 140	239 107	515 966	5,0	3,3	0,40	0,40	3 220
stal F 1500	239 086	516 053	8,6	5,3	3,09	1,72	8 700

**Geur gevoelige locaties:**

GGLID	Xcoördinaat	Ycoördinaat	Geurnorm	Geurbelasting
Schansweg 16	239 094	515 898	14,0	17,4
Korte Slagenweg 5-5a	239 185	516 031	14,0	17,2

Uit bovenstaande berekening blijkt dat de geurbelasting op het geurgevoelige objecten Schansweg 16 en Schansweg 5-5a, hoger is dan de geurnorm uit de geurverordening. Er wordt vergunning aangevraagd voor het uitbreiden van het aantal vleesvarkens. Dit kan alleen indien voldaan wordt aan het gestelde in artikel 3 lid 4 Wgv. Dit houdt in dat geurreducerende maatregelen moeten worden toegepast. De toename van de geurbelasting op de geurgevoelige objecten mag dan niet meer bedragen dan de helft van de vermindering van de geurbelasting als gevolg van de geurreducerende maatregelen. Deze zogenaamde 50/50 –regeling komt er op neer dat op basis van het reeds vergunde aantal dieren het effect van de toe te passen geurreducerende maatregelen wordt bepaald. De helft van het effect van de maatregelen mag worden gebruikt ten behoeve van de inrichting (ruimte voor uitbreiding), de andere helft komt ten goede aan de geurgevoelige objecten (verminderde geurbelasting).

Hierna de geurberekeningen van de vergunde situatie en de berekening van de toegepaste geurreducerende maatregelen.

Berekening geurbelasting vergunde situatie:

**Brongegevens:**

BronID	X-coord.	Y-coord.	EP Hoogte	Gem.geb. hoogte	EP Diam.	EP Uittr. snelh.	E-Aanvraag
stal E 540	239 107	515 984	4,3	3,4	0,39	0,40	12 420
stal D 140	239 107	515 966	5,0	3,3	0,40	0,40	3 220

**Geur gevoelige locaties:**

GGLID	Xcoördinaat	Ycoördinaat	Geurnorm	Geurbelasting
Schansweg 16	239 094	515 898	14,0	22,4
Korte Slagenweg 5-5a	239 185	516 031	14,0	23,0

#### Berekening geurbelasting met geurreducerende maatregelen:

De maatregel bestaat uit het wijzigen van de ventilatie, van ventilator voorzien van regenkap naar ventilatie met vrije uitstroom, van stal E.

#### Brongegevens:

BronID	X-coord.	Y-coord.	EP Hoogte	Gem.geb. hoogte	EP Diam.	EP Uitr. snelh.	E-Aanvraag
stal E 540	239 107	515 984	4,3	3,4	0,39	4,00	12 420
stal D 140	239 107	515 966	5,0	3,3	0,40	0,40	3 220

#### Geur gevoelige locaties:

GGLID	Xcoördinaat	Ycoördinaat	Geurnorm	Geurbelasting
Schansweg 16	239 094	515 898	14,0	14,1
Korte Slagenweg 5-5a	239 185	516 031	14,0	16,9

In onderstaande tabel de berekening van de zogenaamde 50/50-regeling op het overbelast geurgevoelige objecten Schansweg 16 en Schansweg 5-5a:

geurgevoelig object	vergunde geurbelasting	na toepassen maatregel	max. toegestaan (art 3, lid 4 Wgv)	geurbelasting aanvraag	geurnorm verordening
Schansweg 16	22,4	14,1	18,25	17,4	14
Schansweg 5-5a	23,0	16,9	19,95	17,2	14

Uit bovenstaande berekeningen blijkt dat voldaan wordt aan het gestelde in artikel 3 lid 4 Wgv.

Er worden voorschriften opgenomen ten aanzien van de ventilatoren op stal E. Tevens maakt het dimensioneringsplan van de te plaatsen onderdeel uit van de vergunning. De oppervlakte van afvoer van lucht van de nieuw te bouwen stal moet worden uitgevoerd overeenkomstig dit dimensioneringsplan.

Op grond van de Wgv kan de vergunning worden verleend.

## 10.

### **Ammoniak**

#### Wet ammoniak en veehouderij (Wav)

De Wet ammoniak en veehouderij (Wav) bevat bijzondere regels aangaande de gevolgen van ammoniakemissie van veehouderijen bij de verlening van milieuvergunningen. Samen met de emissie-eisen die op grond van de Wet milieubeheer aan de huisvesting van dieren zijn gesteld (AMvB Huisvesting), vormt de Wav het wettelijke instrumentarium voor het aspect ammoniak. De Wav is een op emissie gerichte benadering van de ammoniakproblematiek.

Op 1 mei 2007 is de Wet van 17 februari 2007, houdende wijziging van de Wet ammoniak en veehouderij in werking getreden. Een van de wijzigingen van de Wav is dat het begrip 'kwetsbaar gebied' is komen te vervallen en is vervangen door 'zeer kwetsbaar gebied'. Provinciale Staten hebben op 14 november 2007 een besluit genomen ten aanzien van het aanwijzen van gebieden die aangemerkt worden als zeer kwetsbaar gebied.

De inrichting ligt op ongeveer 5,4 kilometer van een te beschermen kwetsbaar gebied. Dit is het gebied nabij Nieuwe Krim in de provincie Drenthe. De provincie Drenthe heeft in het ontwerpbesluit inzake het aanwijzen van de zeer kwetsbare gebieden dit gebied aangewezen als zeer kwetsbaar gebied. Dit ontwerpbesluit heeft vanaf 16 juni 2010 tot en met 27 juli 2010 ter inzage gelegen. Het bedrijf ligt niet in een zeer kwetsbaar gebied dan wel in een zone van 250 meter rondom een dergelijk gebied.

De Wav vormt dan ook geen belemmering voor de vergunningverlening.



### Actieplan Ammoniak

Op 1 december 2009 is het Actieplan Ammoniak bekend gemaakt. Op grond van dit Actieplan worden de veehouderijen een termijn gegund voor het voldoen aan de AMvB Huisvesting.

Op 30 maart 2010 is het Bedrijfsontwikkelingsplan (BOP) in het kader van het Actieplan Ammoniak ingediend voor dit bedrijf. Na beoordeling van dit BOP is gebleken dat voor 1 juli 2012 moet worden voldaan aan het gestelde in het Actieplan Ammoniak.

De AMvB Huisvesting heeft een rechtstreekse werking. Dit houdt in dat u met de uitvoering van de wijzigingen rekening moet houden met de hiervoor genoemde termijnen. Dit houdt in, zoals hiervoor al staat vermeld, dat de aangevraagde uitbreiding voor 1 juli 2012 zijn gerealiseerd.

### Besluit ammoniakemissie huisvesting veehouderij (AmvB Huisvesting)

Het Besluit ammoniakemissie huisvesting veehouderijen bevat voor een aantal diercategorieën maximale emissiewaarden, waaraan de huisvesting van de dieren zal moeten voldoen.

De maximale emissiewaarde voor vleesvarkens is gesteld op 1,4 kg NH<sub>3</sub> per dierplaats per jaar.

De aanvraag voldoet aan deze normen voor wat betreft het huisvestingssysteem voor de nieuw te bouwen stal. De huisvestingssystemen van de bestaande stallen D en E voldoen nog niet aan de maximale emissiewaarde.

Op 1 mei 2007 is de wijziging van de AMvB Huisvesting (interne saldering) in werking getreden. Intern salderen betekent dat als in een deel van de huisvestingssystemen van een inrichting een techniek wordt toegepast die een lagere emissie tot gevolg heeft dan wettelijk vereist is, overige huisvestingssystemen die **voor 1 januari 2007** aanwezig waren (voorlopig) niet behoeven te worden aangepast, op voorwaarde dat tenminste dezelfde reductie wordt bereikt als de huisvestingssystemen afzonderlijk zouden voldoen aan de emissienormen.

Het huisvestingssysteem van de bestaande stallen D en E waren reeds voor 1 januari 2007 aanwezig.

Voor zoogkoeien, paarden en pony's zijn in het de AMvB Huisvesting geen maximale emissiewaarden opgenomen en zijn derhalve niet meegenomen in onderstaande berekening.

Uitgangspunt voor onderstaande berekening is het feitelijk aanwezige huisvestingssysteem van de stallen D en E met de feitelijk aanwezige aantallen varkens.

Berekening Interne saldering:

Diersoort	Aantal	maximale emissiewaarde	max. toegestane emissie	Daadwerkelijke emissiewaarde	Daadwerkelijke emissie
vleesvarkens, gedeeltelijk rooster-vloer, gehele plaats onderkelderd, zonder stankafsluiter, hokoppervlak kleiner dan 0,8 m <sup>2</sup>	140	1,4	196	3,0	420
vleesvarkens, overige huisvestingssystemen, hokoppervlak maximaal 0,8 m	540	1,4	756	2,5	1.350
vleesvarkens, gedeeltelijk rooster-vloer, gecombineerd luchtwas-systeem, 85 % emissiereductie met watergordijn en biologische wasser (BWL 2010.02), hokoppervlak groter dan 0,8 m <sup>2</sup>	1.500	1,4	2.100	0,53	795
<b>Totaal</b>			<b>3.052</b>		<b>2.565</b>

Uit bovenstaande berekening blijkt dat de daadwerkelijke ammoniakemissie van de gehele inrichting onder de maximaal toegestane ammoniakemissie blijft. Hiermee wordt voldaan aan de voorwaarden van de interne saldering.

### Regeling ammoniak en veehouderij

In de aan de Wav gekoppelde Regeling ammoniak en veehouderij (Rav) staan de emissiefactoren voor de emissie vanuit de stallen genoemd.

De berekening van de ammoniakemissie *in de vergunde situatie* is als volgt:

<b>Diersoort</b>	<b>Emissiefactor</b>	<b>Vergund</b>	
		<b>Aantal</b>	<b>NH<sub>3</sub>-emissie</b>
<b>Omschrijving</b>			
zoogkoeien, ouder dan 2 jaar	5,3	20	106
vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, gehele plaats onderkelderde, zonder stankafsluiter, hokoppervlak kleiner dan 0,8 m <sup>2</sup> ;	3,0	680	2.040
volwassen paarden	5,0	6	30
volwassen pony's	3,1	4	12,4
<b>Totaal aantal kilogram NH<sub>3</sub></b>			<b>2.188,4</b>

De berekening van de ammoniakemissie *in de aangevraagde situatie* is als volgt:

<b>Diersoort</b>	<b>Emissiefactor</b>	<b>Aangevraagd</b>	
		<b>Aantal</b>	<b>NH<sub>3</sub>-emissie</b>
<b>Omschrijving</b>			
zoogkoeien, ouder dan 2 jaar	5,3	20	106
vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, gehele plaats onderkelderde, zonder stankafsluiter, hokoppervlak kleiner dan 0,8 m <sup>2</sup> ;	3,0	140	420
vleesvarkens, overige huisvestingsystemen, hokoppervlak maximaal 0,8 m <sup>2</sup> ;	2,5	540	1.350
vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, luchtwassystemen, anders dan biologisch of chemisch, gecombineerd luchtwassysteem, 85 % emissiereductie met watergordijn en biologische wasser (BWL 2010.02), hokoppervlak groter dan 0,8 m <sup>2</sup> ;	0,53	1.500	795
volwassen paarden	5,0	6	30
volwassen pony's	3,1	4	12,4
<b>Totaal aantal kilogram NH<sub>3</sub></b>			<b>2.713,4</b>

### Natuurbeschermingswet, c.q. Vogelrichtlijn- of habitatgebieden

De Vogel- en Habitatrichtlijn zijn in Nederland geïmplementeerd in de Natuurbeschermingswet 1998. Op 21 april 2005 is deze gepubliceerd in het Staatsblad (Stb. 2005, 195). Deze wet is op 1 oktober 2005 in werking getreden.

Op 1 februari 2009 is een wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden. Eén van de wijzigingen is dat de toetsing van de Habitatgebieden niet meer plaatsvindt in de vergunning Wet milieubeheer. De Habitatgebieden vallen vanaf 1 februari 2009 ook onder de Natuurbeschermingswet.

Met de inwerkingtreding van de wet en de wijziging vindt de toets, die uit de Vogel- en Habitatrichtlijn volgt, plaats door de vergunningverlener van de Natuurbeschermingswet. Dit betekent dat voor de vergunningverlening op grond van de Wet milieubeheer er geen apart toets meer nodig is.

Gedeputeerde Staten van Overijssel is het bevoegd gezag voor de Natuurbeschermingswet. Hun beslissing op een eventuele benodigde vergunning staat los van de beslissing op de milieuvergunningsaanvraag. Wel zal een negatieve beslissing van gedeputeerde staten er toe leiden dat de te bouwen stal niet zo kan worden gebruikt als is aangevraagd. Een aanvullende emissiebeperkende maatregel is niet uit te sluiten.

## MER en IPPC

### MER

Een inrichting valt onder het bereik van het Besluit milieu-effectrapportage 1994 als het een oprichting, wijziging of uitbreiding betreft voor een intensieve veehouderij met meer dan 85.000 plaatsen voor mesthoenders, 60.000 plaatsen voor hennen, 3.000 plaatsen voor mestvarkens (van meer dan 30 kg) of 900 plaatsen voor zeugen.

Een MER-beoordeling is verplicht bij de oprichting of uitbreiding van een pluimvee- of varkenshouderij die betrekking heeft op meer dan 60.000 plaatsen voor mesthoenders, 45.000 plaatsen voor hennen, 2.200 plaatsen voor mestvarkens of 350 plaatsen voor zeugen.

Aangezien er geen sprake is van een uitbreiding in aantal dieren, groter dan hierboven vermeld, is de omvang van de aangevraagde veestapel niet relevant voor de bepaling van de MER- (beoordelings)plicht.

### IPPC-richtlijn

De Europese Richtlijn 96/61/EG inzake geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging (hierna: IPPC-richtlijn) is van toepassing op een inrichting voor intensieve veehouderij met meer dan 40.000 plaatsen voor pluimvee, 2.000 plaatsen voor mestvarkens (van meer dan 30 kg) of 750 plaatsen voor zeugen.

De totale omvang van het bedrijf bedraagt meer dan 2.000 mestvarkens. Op het bedrijf worden in totaal 2.180 mestvarkens gehouden. Dit betekent dat de IPPC-richtlijn van toepassing is op het bedrijf.

Dit betekent dat de stallen moeten voldoen aan de best beschikbare technieken (BBT), zoals bedoeld in artikel 2, lid 11 van de IPPC-richtlijn. Stalsystemen die voldoen aan de maximale emissiewaarde genoemd in de AMvB-Huisvesting kunnen als best beschikbare techniek (BBT) worden aangemerkt. Voor de beoordeling of de inrichting in werking is volgens BBT is gebruik gemaakt van het referentiedocument betreffende de beste beschikbare technieken voor de intensieve pluimvee- en varkenshouderij (hierna BREF-document).

### Ammoniakemissie

Huisvestingssystemen die voldoen aan de maximale emissiewaarden genoemd in de AMvB-Huisvesting kunnen als BBT worden beschouwd. Onder punt 10 is uiteengezet dat wordt voldaan aan "intern salderen".

Gelet hierop zijn wij van mening dat in de aangevraagde situatie op dit moment geen verdere aanpassing van de twee bestaande huisvestingssystemen (stal D en E), die nog niet voldoen aan de maximale emissiewaarden, hoeft te worden geëist. Wel merken wij op dat in de toekomst bij vervanging of uitbreiding van stallen de nieuwbouw moet voldoen aan de dan geldende maximale emissiewaarden van de AMvB-Huisvesting.

### Waterverbruik

Volgens de BREF zijn voor het waterverbruik binnen de varkenshouderij geen gegevens bekend waaruit conclusies getrokken kunnen worden ten aanzien van BBT. Ten aanzien van het waterverbruik wordt het gebruik van een hoge drukreiniger voor het schoonmaken van de stallen en materieel gezien als BBT. In de vergunning worden hiervoor voorschriften opgenomen.

### Energieverbruik

Voor wat betreft BBT bij het energieverbruik moeten de aanwezige ventilatiesystemen optimaal zijn afgesteld en moet periodiek inspectie en onderhoud plaatsvinden om een goede werking van de ventilatiesystemen te waarborgen. Verder moet waar mogelijk energiezuinige verlichting worden toegepast. In de vergunning worden hiervoor voorschriften opgenomen.

Uit bovenstaande blijkt dat kan worden voldaan aan het gestelde in de IPPC-richtlijn. De IPPC-richtlijn vormt geen belemmering voor het verlenen van de vergunning.

11.

### Stallucht en plantschade

Artikel 3 lid 2 van de Wet ammoniak en veehouderijen geeft aan dat er bij de beslissing inzake het veranderen van een veehouderij rekening dient te worden gehouden met de directe ammoniakschade bij teeltbedrijven.

Directe ammoniakschade kan optreden bij planten die zijn gelegen in de nabijheid van veehouderijen. Een aantal plantensoorten is hier speciaal gevoelig voor, zoals coniferen en fruitbomen. Uit het rapport 'Stallucht en Planten 1981', opgesteld door het Instituut Plantenziektenkundig Onderzoek (IPO), blijkt dat deze directe schade zich in de praktijk vooral kan voordoen bij intensieve kippen- en varkenshouderijen. In dat rapport wordt dan ook een afstand aanbevolen van 50 meter tot gevoelige planten en bomen zoals coniferen en een afstand van minimaal 25 meter tot minder gevoelige planten en bomen. Binnen deze afstanden zijn geen teeltbedrijven aanwezig.

12.

### Inhoudelijke overwegingen en voorschriften

Op grond van artikel 8.1, tweede lid van de Wet milieubeheer (wm) en artikel 1.5 van het Besluit algemene regels voor inrichtingen milieubeheer (hierna: het "Activiteitenbesluit") is voor een inrichting type C een milieuvergunning vereist.

Het betreft hier een aanvraag voor een IPPC-inrichting, dit houdt in dat het gestelde in het Activiteitenbesluit niet van toepassing is.

#### **Afvalstoffen:**

overeenkomstig artikel 10.14 van de Wet milieubeheer dient er rekening gehouden te worden met het Landelijk Afvalbeheerplan 2002-2012 (LAP) bij het beschikken op deze aanvraag. Het LAP is het toetsingskader voor de verwijdering van zowel bedrijfsafvalstoffen als gevaarlijke afvalstoffen. In hoofdstuk 14 van het LAP is het beleid uitgewerkt voor afvalscheiding, waarbij paragraaf 14.4 specifiek ingaat op de afvalscheiding door bedrijven. Uitgangspunt is dat bedrijven verplicht zijn alle afvalstoffen te scheiden, gescheiden te houden en gescheiden af te geven, tenzij dat redelijkerwijs niet van hen kan worden gevergd.

Uit de aanvraag is gebleken, dat slechts kleine hoeveelheden gevaarlijke afvalstoffen vrijkomen in de vorm van tl-buizen. Als het gaat om de afgifte van gevaarlijk afval zijn bedrijven zelf verantwoordelijk voor een correcte afgifte van het gevaarlijk afval aan een inzamelaar of verwerker, die daartoe bevoegd is. Kleine hoeveelheden gevaarlijk afval (KGA) tot 50 kg kunnen bij het regionale afvaldepot Bovenveld worden afgegeven en niet bij de chemokar. Van de gevaarlijke afvalstoffen en de overige bedrijfsafvalstoffen moet een registratie worden bijgehouden. De geregistreerde gegevens dienen tenminste vijf jaar te worden bewaard in het milieulogboek en gedurende die periode ter beschikking te worden gehouden aan degenen die zijn belast met het toezicht op de naleving van deze vergunning. Daarnaast dient u de afgiftebonnen die betrekking hebben op het afvoeren van gevaarlijke afvalstoffen te bewaren in het milieulogboek.

#### **Afvalwater:**

In de vergunning worden ten aanzien van het lozen van afvalwater voorschriften opgenomen.

#### **Bodem:**

In de vergunning worden in het kader van de bodembescherming voorschriften opgenomen.

*Opmerking: een bovengrondse tank voor de opslag van brandbare vloeistoffen met een vlammpunt tussen 55°C en 100°C (o.a. dieselolie) moet voldoen aan richtlijn PGS 30. De voorschriften 4.1.2., 4.1.5, 4.2.6, 4.2.10 en 4.3.1 gelden niet voor een bovengrondse tank die is opgericht voor 1 juni 1996. In afwijking van de voorschriften 4.5.2 en 4.5.12 van richtlijn PGS 30 moeten deze tanks, indien het bevoegd gezag hiertoe aanleiding ziet, voor juni 2011 buiten werking worden gesteld.*

#### **(Brand)gevaar:**

in de aanvraag is aangegeven dat binnen de inrichting brandblusmiddelen aanwezig zullen zijn. De brandveiligheid en de brandbestrijdingsvoorzieningen zullen in het kader van de bouwvergunning op grond van de Woningwet worden beoordeeld.

Met betrekking tot overige brandveiligheidsaspecten is het Besluit brandveilig gebruik bouwwerken rechtstreeks van toepassing op de bedrijfsactiviteiten.

**Geluid:****Langtijdgemiddeld beoordelingsniveau ( $L_{A,LT}$ )**

de omgeving van de inrichting en daaraan gerelateerd de te beschermen woonomgeving sluit het meest aan bij de typering 'landelijke omgeving' uit de Handreiking industrielawaai en vergunningverlening. Dit betekent een richtwaarde van 40 dB(A) etmaalwaarde. Uit de aanvraag en de daarbij behorende stukken volgt dat er redelijkerwijs vanuit kan worden gegaan dat de inrichting aan de genoemde richtwaarde kan voldoen. Ter bescherming van de omgeving is deze richtwaarde in de geluidsvoorschriften opgenomen.

**Maximale geluidniveaus ( $L_{A,max}$ ):**

de maximale geluidniveaus dienen getoetst te worden aan hoofdstuk 4 van de Handreiking industrielawaai en vergunningverlening. Hierin is als richtwaarde 50, 45 en 40 dB(A) gesteld voor respectievelijk de dag-, avond- en nachtperiode. De niveaus moeten in principe beperkt blijven tot 70, 65 en 60 dB(A) zijnde de grenswaarden voor de dag-, avond- en nachtperiode.

Uit de aanvraag en de daarbij behorende stukken volgt dat er redelijkerwijs vanuit kan worden gegaan dat de door de inrichting veroorzaakte piekniveaus beneden de grenswaarden blijven.

Gezien de afstand van de inrichting tot aan omliggende geluidsgevoelige objecten zullen de grenswaarden in de voorschriften worden opgenomen.

**Hinder:**

van de inrichting gaat in zeer geringe mate een verkeersaantrekkende werking uit. De verkeersbewegingen zijn een gevolg van aan- en afvoer van goederen en vee en vinden voornamelijk in de dagperiode plaats.

**Opslag van gevaarlijke stoffen in emballage:**Richtlijn PGS-15 van toepassing

De PGS 15 is op hoofdlijnen van toepassing op gassen (klasse 2, voor zover spuitbussen en gasflessen), brandbare vloeistoffen (klasse 3), brandbare en voor ontbranding vatbare stoffen en stoffen die met water brandbare gassen ontwikkelen (klasse 4.1, 4.2 en 4.3), oxiderende stoffen (klasse 5.1), organische peroxiden tot 150 kg (klasse 5.2, type E en F), giftige stoffen (klasse 6.1), bijtende stoffen (klasse 8), milieugevaarlijke stoffen (klasse 9), CMR-stoffen (carcinogeen, mutageen en reprotoxisch) en gevaarlijke afvalstoffen. De genoemde klasse-aanduiding is volgens de ADR.

Ondergrenzen

Ten behoeve van de werkingssfeer van PGS 15 zijn ondergrenzen vastgesteld. De aanwezige reinigings- en ontsmettingsmiddelen vallen onder ADR-klasse 8, maar blijven beneden de ondergrens van 250 ltr/kg en vallen daarom niet onder de werkingssfeer van PGS 15.

*Opgemerkt wordt dat hoeveelheden van gevaarlijke stoffen die de ondergrenzen niet overschrijden wel verantwoord moeten worden opgeslagen. Dat wil zeggen dat opslag niet op de werkvloer mag plaatsvinden tenzij het gaat om een hoeveelheid die als werkvoorraad kan worden aangeduid.*

**Luchtkwaliteit:**

bij het houden van dieren komt stof vrij. Onder titel 5.2 en bijlage 2 van de Wet milieubeheer zijn verschillende grens- en richtwaarden ten aanzien van luchtkwaliteit opgenomen. Het gaat om de volgende stoffen: zwaveldioxide, stikstofdioxide, stikstofoxiden, zwevende deeltjes (PM10), lood, koolmonoxide, benzeen, ozon, arseen, cadmium, kwik, nikkel en PAK's. Het wettelijk stelsel, zoals dat nu in de Wet milieubeheer is opgenomen, kent belangrijke veranderingen ten opzichte van de regels die golden ten tijde van het Besluit luchtkwaliteit 2005. Die veranderingen hebben te maken met de manier waarop aan de grenswaarden moeten worden getoetst. Van belang voor de veehouderij is de introductie van het begrip "Niet In Betekende Mate bijdragen" (NIBM).

De grenswaarde voor fijn stof PM<sub>10</sub> die zijn opgenomen in bijlage 2 van de Wet milieubeheer is een jaargemiddelde concentratie van 40 µg/m<sup>3</sup>. De dagnorm (24-uursgemiddeld) voor PM<sub>10</sub> bedraagt 50 µg/m<sup>3</sup> en mag niet meer dan 35 keer per jaar worden overschreden.

Bij de uitvoering van hoofdstuk 5 van de Wet milieubeheer horen de navolgende uitvoeringregels:

- Besluit Niet In Betekende Mate bijdragen (Besluit NIBM);
- Regeling Niet In Betekende Mate bijdragen (Regeling NIBM);
- Regeling beoordeling luchtkwaliteit 2007;
- Regeling projectsaldering luchtkwaliteit 2007;
- Het Besluit gevoelige bestemming (luchtkwaliteitseisen).



Als er sprake is van een beperkte toename van de luchtverontreiniging die niet in betekenende mate bijdraagt aan de concentratie PM<sub>10</sub> in de buitenlucht, hoeft een project niet langer meer getoetst te worden. Dit volgt uit artikel 5.16, lid 1, sub c van de Wet milieubeheer. Het Besluit NIBM legt vast wat geldt als niet in betekenende mate bijdragen. Na inwerkingtreding van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) op 1 augustus 2009 bedraagt de definitie van NIBM 3% van de grenswaarde, dat is 1,2 µg/m<sup>3</sup> (artikel 2, lid 1, Besluit NIBM in samenhang met bijlage 1A van de Regeling NIBM).

Veehouderijen zijn niet opgenomen in de Regeling NIBM, dit kan dus inhouden dat een verandering van een inrichting In Betekenende Mate (IBM) is. Toch is het niet altijd noodzakelijk om met behulp van een berekening, (bijv. ISL3a) vast te stellen of er voldaan wordt aan de grenswaarden. Om dit aan te tonen wordt gebruik gemaakt van de navolgende rekenmethode (vuistregel):

Indien bij een bepaalde afstand niet meer wordt geëmitteerd dan is opgenomen in de tabel, dan is de uitbreiding zeker NIBM. Indien de toename in emissie in grammen hoger is dan in de tabel is opgenomen, is de uitbreiding mogelijk IBM. Dan zal er een berekening met ISL3a uitgevoerd moeten worden om aan te tonen dat geen grenswaarden worden overschreden.

In onderstaande tabel de berekening van de fijn stof emissie van de vergunde en aangevraagde dierbezetting:

*(voor paarden en pony's is geen emissiefactor voor fijn stof vastgesteld)*

diersoort	Emissiefactor fijn stof (gr./dier/jaar)	Aantal dieren vergund	emissie fijn stof vergund gr./jaar	Aantal dieren aanvraag	emissie fijn stof aanvraag gr./jaar
zoogkoeien, ouder dan 2 jaar	86	20	1.720	20	1.720
vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, gehele plaats onderkelderd, zonder stankafsluiter, hokopper-vlak kleiner dan 0,8 m <sup>2</sup>	153	680	104.040	140	21.420
vleesvarkens, overige huisvestingsystemen, hokoppervlak maximaal 0,8 m <sup>2</sup>	153			540	82.620
vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, luchtwassystemen, anders dan biologisch of chemisch, gecombineerd luchtwassysteem, 85 % emissiereductie met watergordijn en biologische wasser (BWL 2010.02), hokoppervlak groter dan 0,8 m <sup>2</sup>	31			1.500	46.500
Totaal fijn stof (gr.jaar)			105.760		152.260

Onderstaande tabel is gebaseerd op de 3% NIBM-grens. In deze tabel kan worden afgelezen waarmee de veehouderij nog kan uitbreiden om Niet In Betekenende Mate bij te dragen

Afstand in meters tot te toetsen plaats	70	80	90	100	120	140	160
Totale emissie in gr./jaar van de uitbreiding	324.000	387.000	473.000	581.000	817.000	1.075.000	1.376.000

De toename van de emissie als gevolg van de aangevraagde verandering bedraagt 46.500 gr./jaar (152.260.- 105.760).

De afstand van het meest nabij gelegen emissiepunt tot een gevoelige bestemming als bedoeld in het Besluit gevoelige bestemmingen bedraagt ongeveer 65 meter (Schansweg 16).

Gelet op het gestelde onder titel 5.2 en bijlage 2 van de Wet milieubeheer kan de vergunning worden verleend.

### **Opslag vaste mest (gebouw G):**

met betrekking tot de afstanden tussen een permanente opslag voor vaste mest en geurgevoelige objecten is aansluiting gezocht bij het Besluit Landbouw milieubeheer;

### **Voorschriften van het Besluit landbouw milieubeheer**

#### **Paragraaf 2.3 Opslaan van bedrijfsstoffen; beperken van geurhinder**

2.3.1 De opslag van vaste mest, gebruikt substraatmateriaal, afgedragen gewas of bloembollenafval of de locatie waar plantaardig restmateriaal wordt gecomposteerd, vindt plaats:

a. op ten minste 100 meter van een object categorie I of II, en

b. op ten minste 50 meter van een object categorie III, IV of V.

In afwijking van het eerste lid geldt voor de opslag van vaste mest op kinderboerderijen een afstand van 50 meter. Indien niet aan deze afstand kan worden voldaan wordt de vaste mest opgeslagen in een dichte container of gelijkwaardige voorziening en wordt de mest ten minste een keer per twee weken afgevoerd.

2.3.8 De afstanden, genoemd in paragraaf 2.3 worden gemeten vanaf de buitenzijde van een object categorie I, II, III, IV of V tot het dichtstbijzijnde punt van de opslag respectievelijk de composteringsplaats.

Begripsomschrijvingen uit het Besluit Landbouw milieubeheer:

w. object categorie I:

1°. bebouwde kom met stedelijk karakter;

2°. ziekenhuis, sanatorium en internaat, en

3°. objecten voor verblijfsrecreatie,

x. object categorie II:

1°. bebouwde kom of aaneengesloten woonbebouwing van beperkte omvang in een overigens agrarische omgeving;

2°. objecten voor dagrecreatie;

y. object categorie III:

verspreid liggende niet-agrarische bebouwing die aan het betreffende buitengebied een overwegende woon- of recreatiefunctie verleent;

z. object categorie IV:

1°. woning behorend bij een agrarisch bedrijf, niet zijnde een veehouderij waar 50 of meer mestvarkeneenheden op grond van een vergunning of een algemene maatregel van bestuur aanwezig mogen zijn;

2°. verspreid liggende niet-agrarische bebouwing;

aa. object categorie V: woning, behorend bij een veehouderij waar 50 of meer mestvarkeneenheden op grond van een vergunning of een algemene maatregel van bestuur aanwezig mogen zijn;

Het dichtstbijzijnde geurgevoelig object is een categorie III-object en ligt op meer dan 50 meter afstand van een opslag voor vaste mest. Daarom zijn er met betrekking tot geuroverlast geen nader voorschriften in de vergunning opgenomen.

## **12.**

### **Coördinatie**

#### **Waterwet**

Coördinatie met de Waterwet conform het gestelde in hoofdstuk 13 van de Wet milieubeheer is niet nodig omdat er geen lozingen op het oppervlaktewater plaatsvinden.

#### **Wet algemene bepalingen omgevingsrecht**

Nu voor het bouwen van de varkensstal (stal F) een omgevingsvergunning voor de activiteit bouwen nodig is, treedt deze vergunning niet eerder in werking, dan nadat de betrokken omgevingsvergunning voor de activiteit bouw is verleend.

**13.**

**De procedure**

De procedure is uitgevoerd overeenkomstig het bepaalde in hoofdstuk 13 van de Wet milieubeheer en met in acht name van het bepaalde in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb).

Bovendien is de gelegenheid gegeven aan belanghebbenden om mondelinge of schriftelijke zienswijzen in te brengen c.q. toe te lichten. Hiervan is geen gebruik gemaakt.

De ontwerpbeschikking heeft van 23 februari 2011 tot en met 5 april 2011 voor een ieder ter inzage gelegen. Er zijn geen zienswijzen ingediend.

**14.**

**De definitieve beschikking**

Gelet op het vorenstaande en op de bepalingen van de Wet milieubeheer, de Wet ammoniak en veehouderij, de Wet geurhinder en veehouderij, de verordening geurhinder en veehouderij gemeente Hardenberg, het Besluit ammoniakemissie huisvesting veehouderijen en ook afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht, ben ik van mening dat de vergunning kan worden verleend.

Namens burgemeester en wethouders van de gemeente Hardenberg,



A.J. Schuurman,  
Vergunningverlener  
afdeling Bouwen en Milieu.

BEROEP: Zie voor beroepsmogelijkheden de tekst van de brief aan aanvrager.



**VOORSCHRIFTEN**

**behorende bij de beschikking  
voor een  
nieuwe, de gehele inrichting omvattende vergunning  
(artikel 8.4 Wet milieubeheer)**

**van**

**G.A.M. Kok**

**voor de inrichting op de locatie:**

**Schansweg 18  
7784 DM ANE**

Behoort bij besluit van:

**- 7 APR 2011**

Burgemeester en Wethouders van Hardenberg

## Inhoudsopgave

1	ALGEMENE MILIEUASPECTEN .....	- 3 -
2	AFVALSTOFFEN .....	- 4 -
3	AFVALWATER.....	- 4 -
4	BODEMBESCHERMING .....	- 5 -
5	ENERGIE.....	- 5 -
6	GELUID .....	- 6 -
7	VERWARMINGSINSTALLATIES .....	- 6 -
8	HET HOUDEN VAN DIEREN.....	- 7 -
9	OPSLAG VAN MEST .....	- 8 -
10	SPUIWATER .....	- 8 -
	Begrippenlijst .....	- 9 -

## **1 ALGEMENE MILIEUASPECTEN**

- 1.1 De inrichting is in overeenstemming met de aanvraag om een vergunning (ingekomen 13 juli 2010, gewijzigd 25 januari 2011), met bijbehorende tekening met, tekeningcode: 10-hwkok, gedateerd 05-11-2010, de aangepaste tekening, ingekomen 25 januari 2011. Ook de omschrijving van het stalsysteem BWL 2010.02 en het dimensioneringsplan, ontvangen 10 februari 2011, maken onderdeel uit van de vergunning.
- 1.2 In de inrichting worden geen afvalstoffen verbrand, permanent opgeslagen of in de bodem (grond en grondwater) gebracht.

### **Onderhoud van de inrichting**

- 1.3 De inrichting, met inbegrip van de hierin aanwezige apparatuur, wordt regelmatig schoongemaakt en verkeert in goede staat van onderhoud. Bedrijfsstoringen worden zo snel mogelijk opgeheven.
- 1.4 Het buitenterrein wordt regelmatig schoongemaakt zodat geen verspreiding van zand, stof, (zwerf)vuil of stank plaatsvindt.

### **Buiten gebruik stellen van installaties**

- 1.5 Installaties of onderdelen van installaties die buiten bedrijf zijn gesteld worden verwijderd, tenzij deze in een goede staat van onderhoud verkeren.

### **Nazorg**

- 1.6 Uiterlijk drie maanden voordat de activiteiten van de inrichting worden beëindigd, wordt dit schriftelijk gemeld aan het bevoegd gezag. Hierbij wordt de wijze en de termijn aangegeven waarop de in de inrichting aanwezige grond-, hulp- en afvalstoffen en overige milieuschadelijke stoffen worden verwijderd. Voordat de inrichting buiten werking wordt gesteld worden alle afvalstoffen verwijderd volgens de geldende wettelijke regelingen.

### **Ongedierte**

- 1.7 Het aantrekken van insecten, knaagdieren en ander hinder veroorzakend gedierte wordt voorkomen. Bij gebleken aanwezigheid worden zij verwijderd en/of bestreden. Wanneer hiervoor bestrijdingsmiddelen worden toegepast, gebeurt dit zodanig dat geen gevaar voor de omgeving ontstaat.

### **Milieuregister**

- 1.8 In de inrichting wordt een milieuregister bijgehouden waarin alle milieurelevante gegevens zijn opgenomen.
- 1.9 Het milieuregister is altijd beschikbaar voor het bevoegd gezag. De in het milieuregister opgenomen gegevens worden tenminste vijf jaar in de inrichting bewaard.
- 1.10 Het milieuregister bevat in ieder geval de volgende gegevens:
- het aanvraagformulier en de hierbij behorende bijlagen en tekeningen;
  - de milieuvergunning;
  - de PGS-richtlijnen en andere publicaties waarnaar in de vergunningvoorschriften wordt verwezen;
  - de resultaten van de in de vergunning voorgeschreven keuringen en/of metingen en registraties;
  - de resultaten van de in de vergunning voorgeschreven onderzoeken;
  - de bevindingen van alle inspecties die met betrekking tot de zorg voor het milieu van belang zijn;
  - de registratie van de aard en samenstelling van vrijgekomen gevaarlijke afvalstoffen over een periode van ten minste vijf jaar. Ook wordt de datum van afvoer van de betreffende partij afval, de hoeveelheid, de naam van de transporteur en de uiteindelijke bestemming geregistreerd;
  - certificaten of bewijzen van de installatie van tanks, filters en andere voorzieningen;
  - certificaten of bewijzen van het onderhoud, de keuringen of controles van in de inrichting aanwezige voorzieningen en installaties.

## **2 AFVALSTOFFEN**

- 2.1 De vrijgekomen (gevaarlijke) afvalstoffen worden zo vaak als nodig is maar ten minste 1 maal per jaar uit de inrichting afgevoerd naar een erkende verwerker.

### **Scheiden van afvalstoffen**

- 2.2 De afvalstromen van de inrichting worden naar soort gescheiden opgeslagen in daarvoor bestemde voorzieningen en vervolgens afgegeven aan, tot acceptatie van deze stoffen, bevoegde inrichtingen. De afvalscheiding geldt in ieder geval voor de volgende stoffen:
- (klein) gevaarlijk afval;
  - karton en papier;
  - metalen;
  - vloeibaar afval;
  - overig bedrijfsafval.

### **Afvalstoffen algemeen**

- 2.3 Zwerfvuil dat buiten de inrichting is geraakt wordt meteen opgeruimd.
- 2.4 Afvalstoffen worden zodanig opgeslagen, bewerkt en verwerkt dat geen geur- en stofemissies naar de omgeving ontstaan.
- 2.5 Afvalstoffen, inclusief gevaarlijke afvalstoffen, die de bodem kunnen verontreinigen worden opgeslagen in goed gesloten en voor die stoffen geschikte verpakkingen.
- 2.6 Afvalstoffen of met afvalstoffen verontreinigd water worden niet in de bodem gebracht. Tijdens het bewaren of gebruiken van afvalstoffen op de bodem treedt geen verontreiniging op.

### **Gevaarlijke afvalstoffen**

- 2.7 Gevaarlijke afvalstoffen die vrijkomen binnen de inrichting worden niet gemengd met andere afvalstoffen.

### **Kadavers**

- 2.8 Kadavers worden onder een deugdelijke afdekking aangeboden aan de destructor.
- 2.9 Kadavers zwaarder dan 25 kg. worden onmiddellijk geborgen en conform de voorschriften van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) afgevoerd.
- 2.10 Een mobiel kadavervat is vloeistofdicht en bestand tegen de inwerking van het toe te passen reinigings- of ontsmettingsmiddel.

## **3 AFVALWATER**

- 3.1 Het terrein van de inrichting wordt schoon gehouden, zodat hemelwater niet wordt verontreinigd.

### **Schrobwater van de stallen**

- 3.2 Voordat de stallen met water worden schoongespoten, worden deze eerst veegschoon gemaakt, zodat de hoeveelheid mest in het spoelwater wordt geminimaliseerd.
- 3.3 Bij de reiniging van de stallen worden biologisch afbreekbare reinigingsmiddelen gebruikt.
- 3.4 Afvalwater afkomstig van het schoonmaken van stallen wordt niet in de riolering gebracht.
- 3.5 Schrobwater afkomstig van het schoonspuiten van stallen wordt afgevoerd naar de mestput.

### **Reinigings- en ontsmettingsplaats voor veewagens (spoelplaats)**

- 3.6 Veewagens, die op het terrein worden gereinigd worden op een speciaal daarvoor ingerichte spoelplaats voor veewagens gereinigd.
- 3.7 Een spoelplaats is vloeistofkerend en afwaterend gelegd naar één of meer opslagputten. Het verontreinigde water wordt hierin opgevangen zodat het reinigingswater en de ontsmettingsvloeistoffen niet in de bodem terecht komen.

- 3.8 Een spoelplaats is bestand tegen de inwerking van het toe te passen reinigings- en/of ontsmettingsmiddel.
- 3.9 De spoelplaats is zodanig gelegen dat ten gevolge van aan- en afvoerbewegingen, verwaaiing van waswater enz., geen hinder in de omgeving optreedt.
- 3.10 Het verontreinigd spoel- en schrobwater van de spoelplaats watert via een gesloten leiding af naar een opslagruimte die niet is voorzien van een overstort. De leiding, de vloer en de wanden van de opslagvoorziening zijn vloeistofdicht en bestand tegen de inwerking van het toe te passen reinigingsmiddel.
- 3.11 De capaciteit van de opslagvoorziening is zo groot dat het afvalwater van de spoelplaats gedurende de winterperiode hierin kan worden geborgen. De spoelplaats mag vóór de opslagvoorziening worden voorzien van een afsluiter, zodat schoon hemelwater op een sloot kan worden geloosd.
- 3.12 Nadat veewagens zijn gereinigd en ontsmet, wordt de vloeistofkerende wasplaats en slibvangput eerst gereinigd voordat de afsluiter wordt omgezet om lozing van hemelwater op het oppervlaktewater mogelijk te maken.
- 3.13 De opvanggoot (slibvang) in de wasplaats wordt na elke reiniging ontdaan van (vaste) mestdelen, zaagsel enz.
- 3.14 Het opvangen (verontreinigd) afvalwater wordt niet rechtstreeks geloosd op of in de bodem (puntlozing), op het oppervlaktewater en/of op de riolering.

#### **4 BODEMBESCHERMING**

- 4.1 Indien in enig voorschrift is bepaald dat een vloer vloeistofkerend is uitgevoerd of dat een vloeistofdichte lekbak wordt toegepast, wordt de vloer of de lekbak periodiek, doch minimaal 1 maal per jaar, visueel geïnspecteerd. Van deze inspectie dient een aantekening in het milieuregister aanwezig te zijn. Voorkomen wordt dat vloeistoffen of vaste stoffen in de bodem terechtkomen. Daartoe zijn voldoende hulpmiddelen, zoals absorptiemiddelen, aanwezig.

#### **5 ENERGIE**

- 5.1 Het energieverbruik van de volgende energiedragers wordt per jaar geregistreerd:
  - het aardgasverbruik in m<sup>3</sup> ;
  - het elektriciteitsverbruik in kWh;
  - het watergebruik in m<sup>3</sup>.Deze gegevens worden gedurende vijf jaar in de inrichting bewaard in het milieuregister.
- 5.2 Om het watergebruik bij schoonmaakwerkzaamheden te beperken wordt, tenzij dit om technische of organisatorische redenen niet mogelijk is, gebruikgemaakt van een hogedrukreiniger.
- 5.3 De ventilatoren ( waaiers, naven lagers en assen) moeten zo vaak als nodig, doch minimaal 1 maal per jaar worden schoongemaakt en geïnspecteerd op beschadigingen en slijtage. Hiervan moet een aantekening worden gemaakt in het milieulogboek.
- 5.4 De ventilatiesystemen dienen te zijn voorzien van een frequentieregeling.
- 5.5 De bestaande TL-verlichting dient bij vervanging te worden vervangen door energiearme verlichtingsarmaturen. In de nieuw te bouwen varkensstal (stal F) wordt energiearme verlichtingsapparatuur aangebracht.
- 5.6 Bij vervanging dient de bestaande CV-installatie te worden vervangen door een HR-CV installatie.

## **6 GELUID**

### **Langtijdgemiddeld beoordelingsniveau (L<sub>Ar</sub>,L<sub>T</sub>)**

- 6.1 Het langtijdgemiddeld beoordelingsniveau (L<sub>Ar</sub>,L<sub>T</sub>) in de representatieve bedrijfssituatie, veroorzaakt door de in de inrichting aanwezige toestellen, werktuigen en installaties en door de in de inrichting verrichte werkzaamheden en/of activiteiten, is ter plaatse van woningen van derden en andere geluidsgevoelige bestemmingen niet meer dan:
- 40 dB(A) tussen 07.00 en 19.00 uur;
  - 35 dB(A) tussen 19.00 en 23.00 uur;
  - 30 dB(A) tussen 23.00 en 07.00 uur.

### **Maximale geluidniveau (L<sub>Amax</sub>)**

- 6.2 Het maximale geluidsniveau (L<sub>Amax</sub>) in de representatieve bedrijfssituatie, veroorzaakt door de in de inrichting aanwezige toestellen, werktuigen en installaties en door de in de inrichting verrichte werkzaamheden en/of activiteiten, is ter plaatse van woningen van derden en andere geluidsgevoelige bestemmingen niet meer dan:
- 70 dB(A) tussen 07.00 en 19.00 uur;
  - 65 dB(A) tussen 19.00 en 23.00 uur;
  - 60 dB(A) tussen 23.00 en 07.00 uur.
- 6.3 De in deze vergunning opgenomen voorschriften die betrekking hebben op de maximale geluidsniveaus (L<sub>Amax</sub>) zijn niet van toepassing op transportbewegingen en het laden en lossen ten behoeve van de inrichting, voor zover dit plaatsvindt tussen 07.00 en 19.00 uur.
- 6.4 Het meten en berekenen van de geluidsniveaus en het beoordelen van de meetresultaten vindt plaats volgens de Handleiding meten en rekenen industrielawaai, uitgave 1999 van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.
- 6.5 In de inrichting mogen slechts motorvoertuigen en andere apparaten, machines of installaties met een (verbrandings)motor in werking zijn, die zijn voorzien van een doelmatige en in goede staat verkerende geluiddemper en uitlaatsysteem.

## **7 VERWARMINGSINSTALLATIES**

### **Gasgestookte installaties**

- 7.1 Een aardgasgestookte installatie voldoet aan de CE-keuringseisen voor zover deze betrekking hebben op de beveiliging, de ontsteking en het ontwijken van gas en is rechtmatig voorzien van het CE-keurmerk.
- 7.2 Een stook- of verwarmingsinstallatie worden ten minste een maal per jaar gereinigd.

### **Verbrandingsgasafvoer van gasgestookte installaties**

- 7.3 Afvoerkanalen zijn stevig een duurzaam bevestigd. Hiervoor worden de kanalen vooral bij de bochten ondersteund. De afstand tussen de ondersteuning bedraagt niet meer dan 2 m.
- 7.4 Doorvoeringen van rookgaskanalen door een wand, gevel, vloer of dak zijn zo geconstrueerd dat warmte-isolatie en brandwerendheid zijn verzekerd.
- 7.5 Uitmondingen van rookgaskanalen in de buitenlucht veroorzaken geen hinder. Voor verwarmingsinstallaties met aardgas als brandstof en met een vermogen kleiner dan 130 kW mag de uitmonding onder bepaalde voorwaarden in de gevel worden aangebracht. Voor andere installaties is de uitmonding bovendaks.
- 7.6 Een verbrandingsgasafvoersysteem is vervaardigd van onbrandbaar materiaal volgens de norm NEN 6064 dat mechanisch voldoende stevig is en bestand is tegen de te verwachten temperatuur.
- 7.7 Een verbrandingsgasafvoersysteem wordt zo vaak als nodig is, maar ten minste een maal per jaar gereinigd en zo vaak als nodig is afgesteld en onderhouden zonder dat roet of ander vuil zich daarbij buiten de inrichting kan verspreiden.



## **8 HET HOUDEN VAN DIEREN**

- 8.1 In de inrichting zijn maximaal de volgende te houden dieren/dierplaatsen aanwezig:
- 20 zoogkoeien, ouder dan 2 jaar;
  - 140 vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, gehele plaats onderkelderd, zonder stankafsluiter, hokoppervlak kleiner dan 0,8 m<sup>2</sup>;
  - 540 vleesvarkens, overige huisvestingsystemen, hokoppervlak maximaal 0,8 m<sup>2</sup>;
  - 1.500 vleesvarkens, gedeeltelijk roostervloer, luchtwassystemen, anders dan biologisch of chemisch, gecombineerd luchtwassysteem, 85 % emissiereductie met watergordijn en biologische wasser (BWL 2010.02), hokoppervlak groter dan 0,8 m<sup>2</sup>;
  - 6 volwassen paarden;
  - 2 volwassen pony's.
- 8.2 Stal F moet zijn uitgevoerd in overeenstemming met de omschrijving van dit stalsysteem BWL 2010.02. De technische uitvoering (ventilatie, dimensionering en registratie) en het gebruik van dit luchtwassysteem moet in overeenstemming met de omschrijving van dit stalsysteem en het dimensioneringsplan.
- 8.3 De mest uit stal F wordt dagelijks meerdere keren (3 tot 6 keer, afhankelijk van de leeftijd) middels een mestketting uit de stal verwijderd. Deze (vaste) mest wordt verzameld in de hiervoor bedoelde opslag, gebouw G.
- 8.4 De ventilatielatoren van stal E moeten zijn voorzien van een vrije uitstroming.
- 8.5 De ventilatielucht van stal F moet verticaal worden afgevoerd. De uitvoering van de luchtafvoer komt overeen met het vermelde in het dimensioneringsplan.
- 8.6 De stalsystemen en de daarbij behorende onderdelen en leidingen zijn zodanig gedimensioneerd, geïnstalleerd en onderhouden dat de goede werking altijd is gewaarborgd.
- 8.7 Met betrekking tot het gecombineerd luchtwassysteem BWL 2010.02 moet een onderhoudscontract worden afgesloten met de leverancier of een andere deskundige partij. In het onderhoudscontract moet een jaarlijkse controle en onderhoud van het luchtwassysteem zijn opgenomen.

### **Opslag van veevoer in een silo**

- 8.8 Iedere silo en zijn ondersteunende constructie is zodanig geconstrueerd dat alle bij normaal gebruik optredende krachten veilig en zonder blijvende of ontoelaatbare vervorming worden opgenomen. De silo staat stabiel opgesteld op een voldoende draagkrachtige fundering.
- 8.9 Bij het vullen van veevoersilo's wordt hinderlijke stofverspreiding voorkomen door het via de ontluchting ontwijkende stof afdoende op te vangen, bijvoorbeeld met behulp van een doekfilter.

### **Reinigen van de stallen**

- 8.10 Bij het schoonmaken van de stallen moet gebruik worden gemaakt van een hogedrukreiniger.
- 8.11 In de nieuwe varkensstal (stal F) moeten gladde en makkelijk te reinigen oppervlakken worden toegepast, dit om het schoonmaken zo efficiënt mogelijk uit te kunnen voeren.
- 8.12 De varkensstallen moeten na elke mestperiode worden schoongemaakt. Bij het schoonmaken van de stallen moeten de stallen eerst worden ingeweekt.

### **Opslag van kuilvoer en/of (natte) bijproducten in sleufsilos**

- 8.13 Een sleufsilo voor de opslag van kuilvoer en/of (natte) bijproducten is zodanig gesitueerd dat de afstand tot woningen van derden of andere gevoelige objecten ten minste 25 m bedraagt.
- 8.14 Een sleufsilo voor de opslag van kuilvoer en/of (natte) bijproducten met een droge stofgehalte lager dan 30% is voorzien van een vloeistofkerend vloer van beton met een opstaande rand. De betonvloer is zodanig geconstrueerd dat vocht naar het midden van de plaat stroomt en wordt opgevangen in een goot. Al het uitzakkende vocht wordt opgevangen en door middel van een vloeistofdichte leiding afgevoerd naar een mestkelder of een andere vloeistofdichte opslagruimte.

- 8.15 Niet in gebruik zijnde afdekkingen van een sleufsilos worden op een ordelijke wijze bij de sleufsilos of binnen de inrichting opgeslagen of uit de inrichting verwijderd.
- 8.16 Eventuele restanten van het kuilvoer worden meteen op een zodanige wijze opgeslagen dat er geen geuroverlast plaatsvindt.
- 8.17 Eventuele beschadigingen aan een afdekfolie worden zo spoedig mogelijk gerepareerd.

## **9 OPSLAG VAN MEST**

- 9.1 Het terrein van de inrichting wordt geen mest gedroogd of verbrand.

### **Dunne mest en spuiwater**

- 9.2 Het verwijderen van dunne mest en spuiwater wordt de omgeving niet verontreinigd. Dunne mest en spuiwater wordt getransporteerd in gesloten tankwagens.
- 9.3 Dunne mest, gier en spuiwater worden afgevoerd naar een vloeistofdichte opslagruimte (gierkelder, mengmestput, drijfmestput, mestbassin of opvangput). Leidingen voor het transport van dunne mest en gier zijn vloeistofdicht.
- 9.4 De afvoerpunten van de mestopslagruimte worden door middel van goed sluitende deksels gesloten gehouden, behalve tijdens het ledigen ervan.
- 9.5 De mestopslagruimte is niet voorzien van een overstort (noodoverloop).

### **Opvang mest (varkens)**

- 9.6 De stallen zijn voorzien van mestdichte vloeren en mestdichte mestkelders.
- 9.7 Vaste mest wordt getransporteerd in daarvoor geschikte transportmiddelen die op correcte wijze zijn beladen.

### **Opslag vaste mest in een opslagloods (gebouw G)**

- 9.8 Deze opslagloods is voorzien van een mestdichte vloer met een opstaande rand of wand en een dichte overkapping (of een gelijkwaardige voorziening) zodat geen hemelwater in de opslagloods en op de mest komt.
- 9.9 Uitzakkend vocht en verontreinigd regenwater komen niet op of in de bodem. Dit vocht wordt door middel van een gesloten, mestdichte riolering afgevoerd naar een mestdichte opslagruimte.

## **10 SPUIWATER**

- 10.1 Het spuiwater afkomstig van het luchtwassysteem moet worden afgevoerd naar een aparte afgesloten opslagruimte. Het spuiwater mag als meststof worden toegepast.



## **Begrippenlijst**

### **AFVALWATER**

Alle water waarvan de houder zich - met het oog op de verwijdering daarvan - ontdoet, voornemens is zich te ontdoen of zich moet ontdoen.

### **BEDRIJFSAFVALSTOFFEN**

Afvalstoffen niet zijnde huishoudelijke afvalstoffen of gevaarlijke afvalstoffen.

### **BEDRIJFSAFVALWATER**

Afvalwater dat niet afkomstig is uit huishoudens.

### **BEDRIJFSRIOLERING**

Voorziening voor de afvoer van bedrijfsafvalwater vanuit de inrichting naar een openbaar riool of naar een andere voorziening voor de inzameling en het transport van afvalwater.

### **DUNNE MEST**

mest die verpompbaar is en bestaat uit faeses of urine van landbouwhuisdieren, al dan niet vermengd met schrob-, spoel-, mors-, regigings- of regenwater

### **EMBALLAGE**

Glazen flessen tot 5 liter, kunststof flessen of vaten tot 60 liter, metalen bussen tot 25 liter, stalen vaten of fiberdrums tot 300 liter, papieren of kunststof zakken, laadketels.

### **GELUIDGEVOELIGE BESTEMMINGEN**

Gebouwen of objecten, als aangewezen bij Algemene Maatregel van Bestuur krachtens de artikelen 49 en 68 van de Wet geluidhinder (Stb. 1982, 465).

### **GEUREMISSIE**

Product van geurconcentratie en afgasdebiet+B80

### **GEVAARLIJKE AFVALSTOFFEN**

Afvalstoffen die als zodanig zijn aangewezen in de Europese Afvalstoffenlijst.

### **GEVAARLIJKE STOFFEN**

stoffen die op basis van het Besluit verpakking en aanduiding milieugevaarlijke stoffen van de Wet milieugevaarlijke stoffen (WMS) als zodanig worden aangemerkt.

### **HERGEBRUIK**

Het als product of als materiaal opnieuw gebruiken of het nuttig toepassen van een afvalstof.

### **INSTALLATIES**

Het samenstel van met elkaar verbonden of te verbinden 'objecten', die zijn bestemd voor of zijn aangebracht ten behoeve van het transporteren, afwegen, doseren, verwerken (waar onder verbranden) of opslaan e.d. van stoffen.

### **K3-VLOEISTOFFEN**

Brandbare vloeistoffen waarvan het vlampunt 55° C of hoger is, bepaald volgens NEN-ISO 2719, of een verfproduct waarvan het vlampunt 55° C of hoger is, doch lager ligt dan 373 K (100 °C).

### **ZEER LICHT ONTVLAMBARE STOF**

Een stof of preparaat in vloeibare toestand (K0-vloeistof) met een vlampunt van minder dan 0° C en een kookpunt van 35° C of minder, alsmede gasvormige stof die, of gasvormig preparaat dat, bij normale temperatuur en druk aan de lucht blootgesteld, kan ontbranden.

**LICHT ONTVLAMBARE STOF**

stof of preparaat dat;

- a: bij normale temperatuur aan de lucht blootgesteld, zonder toevoer van energie in temperatuur kan stijgen en ten slotte ontbranden;
- b: in vaste toestand door kortstondige inwerking van een ontstekingsbron gemakkelijk kan worden ontstoken en na verwijdering van de ontstekingsbron blijft branden of gloeien:
- c: in vloeibare vorm een vlampunt van minder dan 21<sup>o</sup> C heeft (K1-vloeistof):
- d: in gasvormige toestand, bij normale druk, met lucht ontvlambaar is;
- e: in aanraking met water of vochtige lucht, licht ontvlambare gassen in een gevaarlijke hoeveelheid ontwikkelt;

**ONTVLAMBARE STOF**

stof of preparaat in vloeibare toestand (K2-vloeistof) met een vlampunt van ten minste 21<sup>o</sup> C en ten hoogste 55<sup>o</sup> C..

**MILIEUREGISTER**

Registratieboek waarin alle resultaten van de in de vergunning voorgeschreven keuringen, controles en onderzoeken worden bewaard.

**MAXIMALE GELUIDNIVEAU (LAMAX)**

Het maximaal gemeten A-gewogen geluidniveau, meterstand 'fast' gecorrigeerd met de meteocorrectieterm Cm.

**MILIEUGEVAARLIJKE STOFFEN**

Stoffen die acute of chronische effecten in ecosystemen kunnen veroorzaken; classificatie van milieugevaarlijke stoffen vindt plaats volgens de afspraken in de richtlijn 67/548/EEC.

**NEN**

Een door het Nederlands Normalisatie Instituut (NNI) uitgegeven norm.

**ONBRANDBAAR**

Het onbrandbaar zijn overeenkomstig het bepaalde in NEN 6064, uitgave 1991

**OPENBAAR RIOOL**

Voorziening voor de inzameling en transport van afvalwater, als bedoeld in artikel 10.15, eerste lid van de Wet milieubeheer.

**OPSLAG**

goederen die, al dan niet in containers, in afwachting van verder transport, gedurende enige tijd in een ruimte of naar een bepaalde plaats zijn gebracht, anders dan ten behoeve van het onmiddellijk overladen van deze goederen in een ander transportmiddel

**OVERSLAG**

handelingen zoals (be)laden, lossen, overladen, hevelen e.d. al dan niet op pneumatische of mechanische wijze, bijvoorbeeld door middel van kranen, transportbanden of leidingen.

**PGS**

Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen

**RIOLERING**

Bedrijfsriolering, openbaar riool of een andere, niet gemeentelijke voorziening voor de inzameling en het transport van afvalwater (bedrijfsriolering van derden).

**SCHADELIJKE STOFFEN**

stoffen die door inademing of door binnendringing via de mond of door de huid gevaren van beperkte aard kunnen opleveren.

**SPOELWATER**

Afvalwater dat vrijkomt bij het schoonmaken van stallen

**STEK**

Stichting Erkenningsregeling voor de uitoefening van het Koeltechnisch Installatiebedrijf.

**VASTE MEST**

mest die geheel of gedeeltelijk bestaat uit faeses of urine van landbouwhuisdieren en die niet verpompbaar is.

**VLG**

Reglement betreffende het vervoer over land van gevaarlijke stoffen.

**VLOEISTOFDICHTTE VLOER OF VOORZIENING**

effectgerichte voorziening die waarborgt dat - onder voorwaarde van doelmatig onderhoud en adequate inspectie en/of bewaking - geen vloeistof aan de niet met vloeistofbelaste zijde van die voorziening kan komen.

**VLOEISTOFKERENDE VLOER OF VOORZIENING**

een aaneengesloten verharding die bestand is tegen de betreffende stof.

**WONING**

Een gebouw dat voor bewoning gebruikt wordt of daartoe bestemd is.

**Besteladressen**

De PGS-richtlijnen zijn te downloaden via [www.pgs-richtlijnen.nl](http://www.pgs-richtlijnen.nl)

NVN-, NEN-, NEN-EN-, NEN-ISO-normen zijn te verkrijgen bij het NEN, Vlinderweg 6 te Delft, Postbus 5059, 2600 GB te Delft, tel. 015-2690390. ([www.nen.nl](http://www.nen.nl))

